

УДК 821.161.2

КЛИМЕНКО (СИНЬООК) Ганна Андріївна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
української літератури та компаративістики
Черкаського національного університету імені
Богдана Хмельницького
e-mail: anna.syniook@gmail.com

ПРИРОДНА БДЖОЛА І З ГІРКОЇ КВІТКИ ВЗЯТОК БЕРЕ

Савка І. Осиний мед дикий / Ірина Савка. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2013. – 320 с.

Читацька аудиторія дебютної книги Ірини Савки “Осиний мед дикий” вочевидь не обмежена віковими рамками: цим виданням “всолодилися” як моя шестирічна доня, так і вибаглива до сучасного читива сімдесятивосьмилітня мама.

Вартість книги підважує передмова авторитетної української письменниці Марії Матіос, зосібна проведені нею паралелі між власними набутками й аналізованим виданням (адже “драми мають одну і ту ж природу” [3, с. 6]), вказівка на художньо-документальний характер останнього, висновування двох квінтесенцій книги (перша – “Судить мене люди – таким було моє життя” – з оповідання “Баба Рузя”; друга – “неоскверненість Слова в Осквернений час”), акцентування хисту авторки впливати на рефлекси душі реципієнта: “Цей тонкий, ніжний і нещадний літопис в інтерпретації Ірини Савки у певні моменти то прискорював, то стишував моє серце, змушував сміятися і тамувати сльози водночас. Невигадані людські історії під пером чутливої і дуже уважної до життя жінки ожили голосами і краєвидами, зигзагами доль і сердечністю викладу” [3, с. 5].

Описи в малій прозі Ірини Савки переважно лаконічні, по-стефаниківськи скупі (але так само, як і в новелістиці Мужичького Бетховена, мають глибоке змістове навантаження, символічну семантику), нараторська оцінка відсутня (суб’єктивні думки авторкою далєбі не нав’язані), мисткиня ніби “пропонує” самі факти, а читачі самотужки мають висунути свій “вердикт” і подіям, і героям. Окремі риторичні питання, так чи так, спонукають реципієнтів до розмислів.

У книзі Ірини Савки знайшла подальший розвиток стефаниківська тема – трагедія людської душі. “Дикий мед мусить гірчити... Природна бджола й з гіркої квітки взяток бере” [2, с. 476], – запевняє солдат із роману Леоніда Первомайського “Дикий мед”. Гірчать долі героїв оповідань І. Савки, гірчить історія України. Цю гіркоту авторка навмисно трансформує в художньо-естетичне. А що коли і справді станеться диво: людина – нація – історія пройдуть обряд очищення, не схилитимуться так низько під тягарем трагедій?..

Книга-калейдоскоп (М. Матіос) “Осиний мед дикий” складається з трьох розділів: “Білі полотна”, “Червона нитка”, “Божі квіти”, – кожен із яких має окреслені тематичні овиди, але це жодним чином не роз’єднує, а навпаки доповнює й довершує. Тим паче що межа між частинами досить хистка: знаходимо перегуки доль, імен, мотивів. Та й ім’я поступово стає вторинним, губить одвічну значимість, роль “розпізнавального знаку”; натомість окремі, відособлені, незнайомі людські долі й душі зливаються в єдине українське “Я”. Цікаве спостереження: оповідання не обов’язково читати поспіль (одне за одним) – можна спробувати у протилежному напрямку, починаючи з останнього твору. Або розгорнути книгу навмання, тим самим імітуючи ритуал ворожіння. Як душа бажає.

Перший розділ – “Білі полотна” – головним чином проєктований на дитячу невинну душу. З-поміж ключових мотивів – неоскаржена віра в диво, у спасіння людства Сином Божим (“Миколай”, “Різдво”, “Коляда”). “Родзинкою” книги є вплетені в канву оповідань фрагменти текстів колядок, народних пісень, виклад народних традицій, звичаїв, ритуалів, пов’язаних із Новорічно-Різдвяними, Великодніми святами, весільними церемоніями, проілюстровано синтез в українській свідомості язичницьких і християнських візій.

Попри відсутність життєвого досвіду маленькі герої нерідко вражають своєю дорослістю – ба навіть зрілістю: отримавши від “совета” бажану грудочку цукру, Софійка згодом не на жарт побоюється за життя своїх рідних, відтак, випускає з долоньки “солодку скалочку” як уособлення чужого, ворожого, смертоносного (“Страх”). Разом із тим дитинство годі уявити без вигадок, жартів (що нерідко вражають жорстокістю!); у кожній маленькій істоті рано чи пізно пробуджуються “бісики”. Скажімо, хитра Леська розкриває довірливій Зоні секретну “терапію”, внаслідок якої та неодмінно матиме пишне волосся (варто змастити голову медом і довго сидіти на сонці), а для дзвінкого голосу – радить випити півсклянки олії (“Витівка”). Тут і в низці інших оповідань застосовано гротескний прийом “сміху крізь сльози”. Згадаймо, як у творі “Осиний мед дикий” Софійка, котру старші дівчата відсилають по мед на грушеве дерево у гніздо “лісових джмелів” (як виявиться, то були оси!), покусана, падає на землю, не заподіявши за щасливим збігом обставин шкоди своєму здоров’ю: “Перед її очима зблиснув сніп мерехтливих іскринок. Вона не розуміла, чи це гудуть оси, чи гуде голова. Бджолярський капелюх з’їхав набік, на грушці висіли шнурками панчохи...” [3, с. 30]. А от Стефці з оповідання “Білі полотна” за відсутності батьків таки вдається пригостити подружок медом: “Як кошенята, видряпалися на горище і крізь вузьку щілину влізли до медового раю” [2, с. 32]. Рівночасно сміх і співчуття викликає Ганнуся, котра без лихого умислу годує гусей маком, поки батьки на весіллі неподалік. “Її гуси повклякали на траві в різних позах і хропіли. Сірий гусак, який водив стадо, лежав лапами догори, заскаливши одне око в небо. Біла гуска витягнула шию і ледве щось гелготіла. Інші гуси лежали без жодних ознак життя. Дівча тяжко зайшлося плачем. Вже не тішила скрипка, не радував вигляд молодої, мучила тільки думка про те, що ж скаже тато. І що буде з гусьми? Тридцять гусей! Це ж цілий маєток!” (“Гусяче весілля”). Почуття жалю пробуджує маленька помічниця Настуня з оповідання “Блакитні зорі”, котра напередодні Різдва Христового вирішила лизнути залізну корбу, тим самим позбавила себе можливості ласувати солодощами: “Настуня з обпеченими морозом губами і спухлим язиком сиділа в хаті, і з її великих сірих очей стікали сльози. Вона не могла говорити, лише безутішно плакала. Про коляду і смачні тістечка можна вже забути...” [3, с. 43]. Перше кохання підлітка Славка зароджується із жорстоких і брутальних жартів над пастушкою Генею: вразлива дівчина своєю внутрішньою силою змінює юного бузувіра (“Пастушка”).

Усміх викликає дорослий Микола з оповідання “Великодній кошик”, котрий випадково (а може, то знак?) перечебився дорогою до церкви, в результаті тієї притичини дружина Ганна “внизу ловила то паску, то ковбаску, то галунки” [3, с. 51]. Завершальним у першому розділі є оповідання “Вдячність”: Великоднього ранку після церковної служби старий Роман із жалем і любов’ю дивиться на змарнілу роками й роботою дружину й невільно переймається тим, що вона жодного разу не бачила моря (“Сльози стояли у його вицвілих очах і йому жагуче хотілося показати їй море, чайок, синє правічне небо, яке вона оспівувала, а зараз сидить, мовби вимолочений колос, мов птаха з підбитим крилом...” [3, с. 53]).

Другий розділ книги – “*Червона нитка*” – відкривається всуціль драматичними (ба навіть трагічними) оповіданнями. І спершу здається, що це настроєва й тематична домінанта всієї частини. Але подібне враження хибне. На зміну Темряві обов’язкове прийде Світло: така Правда Буття, такий Закон Космосу. Якщо майстрові-переселенцю Кості не вдається до кінця самотнього життя відшукати Павлінку й посадити її у витворене для неї крісло (“Половина його (крісла – Г. К.) сплетена була з рідної лози, а друга – з чужої, твердішої. Це не було крісло, а цілий трон, як дві половини його життя: щасливого і вигнанського. Химерне плетиво, наче його вени – болючі і стражденні” [3, с. 58] – з оповідання “Крісло для королеви”), Марині випадає пережити трагічну втрату сина Томаша (“Материнський біль”), перед розстрілом євреїв Норі з оповідання “Надія” “вогнем запекла божевільна думка” штовхнути доньку Рахиль із портфеликом у натовп односельчан, тим самим зберігши їй життя (спасіння Рахиль спонукає згадати втечу єврейського хлопчика Елі – сина Хінди – з повісті Марії Матіос “Черевички Божої Матері”; єврейська трагедія є кульмінаційною картиною останнього твору), то гірка втрата Івана Гарного (вставна щелепа, викрадена

сороками) викликає доброзичний гумор, хоча й співчуття не завадить: “Іванові було вже не до косовиці. Він ходив по траві, лазив на колінах, розгортав руками і мав надію, що десь заблестять-таки його зуби... Але вони ніби під землю провалилися. Чи полетіли разом із сороками?” [3, с. 152] (“Згуба”).

І все-таки трагізм переважає. Бо ж хіба можна виміряти біль втрати селянина Валя, котрий після смерті доньки знаходить єдину розраду в любові до коня?.. Його Гнідка “отримувала все, що бракувало йому: мала достаток, бо випасав її на чистих росах, вичісував, як наречену, у гриві завжди вигравали червоні кутаси і дрібні дзвіночки...” [3, с. 66]. Така взаємовідданість не лише здатна оскаржити вимушену розлуку господаря й кобили, забраної до колгоспу, а й нівелює межу між життям і смертю: “Вранці село облетіла звістка: Вальо помер у жолобі разом зі своєю Гнідкою” [3, с. 67] (“Червона нитка”). Або що перемагає в душі баби Рузі – вдячний і вільний спокій чи жаль за загиблим батьком своїх дітей, від якого перманентно терпіла насильство? Цей внутрішній конфлікт увиразнює лист ще молодій героїні до чоловіка-бійця: “Мужу мій дорогий, господарю мій дбайливий, як піду до стайні, як гляну на гралі – згадую тебе, як зайду до стодоли, як гляну на сторонки – згадую тебе, як візьму граблі в руки, аж обпечуть мене, теж маю від тебе спомин. На цьому подвір’ї все мені нагадує про тебе, бо по всіх кутках ти цілував мене кулаками, обнімав чоботами і ласкаві слова говорив мені, видаючи мої золоті коси. Як же мені не пам’ятати тебе, муже мій? Але зичу, щоб кулі обминали тебе, і живого діти дочекали” [3, с. 70].

Драма переселенця Марціна резонує душевні страждання, сумніви емігранта Івана Дідуха з новели Василя Стефаника “Камінний хрест”: “Що чекає його самого і його родину там, де... він ще не знав навіть, де. Кажуть, що вивезені села гуртують разом, але чи так воно? Зупинив коня біля цвинтаря, востаннє поклонився рідним могилам і, заспокоюючи Юзю, яка голосно шльохала, поїхав далі...” [3, с. 71] (“Переселенці”). Останні дні Янки прочитуються як прощання зі світом Катрусі з однойменної новели Великого страдника Стефаника; прозираємо ту саму (ще Катрусину) нестрачену надію на одужання: “Янка зболеними очима шукала молоді яблучка на кроні дерева. Вона пережила буйне цвітіння садів, і свіжі плоди вселяли у неї надію: “Може, я ще встану? Може, хоч при домі буду?” [3, с. 74] (“Вишневий цвіт”). Образ старої яблуні увиразнює самотність і немічність Параньки з оповідання “Нічний спогад”: “Шкрябає яблунька, мовчазний свідок її життя – нагадує, що знову навіяло скрізь кучугур. І як їх розгребти старечими руками? Стежки... Дороги... Скільки їх було в її житті, і яких? Але найважчою є дорога до себе...” [3, с. 94]. Цей найважливіший шлях пролягає через пам’ять, аналіз пережитого й відчутого, які “зраненими птахами повертаються в її свідомість”: ранне заміжжя – народження дітей – пробудження й розквіт любові до чоловіка Миколи – війна, прощання з коханим – прийняття Миколиного вибору (“Після війни він більше не прийшов, не переступив її порогу, хоч знала – живий. [...] не судить його...” [3, с. 96]) – самотність... Бажаючи щастя (хай навіть чужого, минушого), Параня “стала викликом для самої себе” [там само].

Буття Христини з феєрії “Різдвяна ніч” спочатку нагадує життя гуцулки Параски з новели Ольги Кобилянської “Некультурна”: хатина в лісі, самотність, відчуженість. Переломним і знаковим моментом у долі Христини є з’ява в її оселі заблукалого Дмитра у Святвечір: відтоді скасовується самотність жінки, адже рік по тому вона приходиться до церкви з маленьким Богданом на руках.

У гіркому нерозквітлому коханні Данути й Гриця (оповідання “Для неї”) прозирає драма Мавки й Лукаша з “Лісової пісні” Лесі Українки: Грицева скрипка, що виграє лише для Данути, подаровані коханим коралі, а згодом розсипані намистини як недобрий знак (“Лише через рік дізналася, що Гриць і його скрипка замовкли назавжди. Її кохання так і не зацвіло, зів’яло у пуп’янку, без Гриця, без скрипки...” [3, с. 109]).

Особливим трагізмом пройняте життя Чорної Марини, як її нарекли односельчани: втратила чоловіка Михалка, поступово синів Несторка та Іваня (“Чорна Марина”). Зруйноване, понівечене буття героїні оповідання “Коли розрадонька мовчить” – Марині — символізує попіл: “Хати не було, стояло саме згарище” [3, с. 110].

Баба Янка з останнього в цьому розділі твору (“Орлиця”), на відміну від Павлінки, має своє крісло-трон, але воліє чимшвидше відійти в інші світи – до чоловіка Михайла, доньки Галини. Різдво не тішить самотню душу: лише прихід онука Леся з колядою сповнює “вицвілі очі” щастям.

Оповідання “Розпач” ілюструє, як руйнівні чоботи “советських” катів пройшлися по українському народу, по кожній родині. “Боже, відверни цю криваву руку від нашого народу” [3, с. 114], – це молитовне благання Параски вторуємо нині.

У **третьому розділі** – “*Божі квіти*” – вимовні мотиви самотності, відчуження (алієнації), пам’яті, страху, втілена опозиція “свій/чужий (інший)”. Таким чужим і віддаленим нерідко є минуле. Коли Ольга з оповідання “Чужі” переступає поріг свекрушиної хати, у неї зроджується несвідомий страх як натяк на щось недобре. Поступово Оля починає сприймати господарство чуже як своє, натомість стає чужою для чоловіка. Арсен уже інший: “Стриманими були його слова, буденними, ніби не було повного місяця, який ходив над ними колом, ганяючи зірки, щоб ясніше світили їхньому коханню” [3, с. 226]. Причина тих негативних змін у чоловікові – інша (розлучниця). “Чужі” – одне з низки оповідань Ірини Савки, де йдеться про дітей-байстрюків, дітей-напівсиріт. Посивілий Арсен не знаходить прощення у свого вже дорослого сина: “Так і ходять одними дорогами двоє рідних і водночас чужих людей, чекаючи, коли одне серце простить, а інше прийме прощення” [3, с. 228]. Подібна тема розвивається і в оповіданні “Кучері-дзвоники”. Оксанка чекає на свого батька, пише йому листа. Обділена любов’ю мами-вчительки, яка постійно перевіряє стоси зошитів, дівчинка широко тішиться з’явою тата. Втім його зізнання щодо іншої сім’ї скасовує дитячу радість: “Антон відчув, як ослабла і стала безвільною тендітна долонька в його руці” [3, с. 233]. Оксанка своєю дитячою голівкою усвідомлює, що має одну рідну людину: тим-то, коли вгледіла маму, по її “худеньких плечиках радісно розсипалися і підстрибували кучері-дзвоники” [3, с. 234]. Залишений плюшевий ведмедик, подарований Антоном, символізує відмову від чужої батьківської любові.

Мотив чужості розгортається і в оповіданні “Реальність”: Олена чужа для своїх рідних, відчуває чужість у ресторанах, бутиках, чужі меблі, шпалери, комп’ютер, чужий стілець, на якому сидить... “Її огрубілі пальці стали нечутливими”, але не душа, яку боляче зранюють слова рідних: “Бабко, ви що, на нас болт забили і не думаєте, блін, як ми тут?” [3, с. 235] (Віталька); “Бабко, ви вже мені надоїли!” [3, с. 238] (Андрійко). Лише підтримка сторонньої людини – Слави – окрилює і надихає до комп’ютерної науки.

В оповіданні “Без розради” символічним є образ родинної грушки (аналогія з повістю Івана Нечуя-Левицького “Кайдашева сім’я”), що журно похилила віття, її потрісканим стовбуром стікає дощ. Прозираємо тут рівночасно вказівку на зруйноване, знівечене людське буття і надію на очищення, духовний катарсис. Чи знайде його Ромко, який, втративши матір, шукає розради в груші, що лишилася для нього єдиною живою душею?.. “Сльози набігли йому на очі, поглядом він шукав найріднішого, щоб притулитися, пригорнутися, розрадити свій жаль” [3, с. 243 – 244]. Ні Галя, ні її син Ромця не пізнали щастя, вдвох переживають екзистенційну самотність, порожнечу, відтак пиячать разом. “Потім вони п’яними очима дивилися один на одного і не знаходили розради. Заростала бур’янами хата, смутніла грушка, струшуючи жовті плоди, яких ніхто не збирав...” [3, с. 243]. Саме грушевому дереву Ромко звіряє біль втрати: “Мама вмерла”. (Згадаймо в цьому контексті новелу Михайла Коцюбинського “Цвіт яблуні”: сльози “полегкості” головного героя, батька померлої трирічної дівчинки, викликає радість природи.)

Коротке щастя на чужині (у Москві) губить Ніна, вдова, мати двох дітей (“Коротке щастя”). Лише син Сашко й донька Оксанка оскаржують самотність жінки. Саме щастя – швидкоплинне, а дорога до нього – важка й довга. Одинокість і відчуження переживає Тетяна з оповідання “Гіркий рубіж”, душу якої зцілює музика “і тут, і на чужині”.

Символічною є назва твору “На межі”: на межі життя / смерті, буття / небуття, щастя / нещастя, любові / зради. Описаний букет гладіолусів уособлює дуалізм буття: “На одному стеблі квіти вгору полум’яніли, а внизу – помиралі, згортаючи червоні пелюстки” [3,

с. 304]. Пияцтво Оксани – натяк на її “екзистенційну порожнечу”. І лише голоси чоловіка Богдана й сина Михасика (чи то реальні, чи примарні) здатні повернути жінку до тям. Вже немолода Леся з оповідання “Повернення” теж ніби існує на “межі”: хірург і прибиральниця, вдома й на чужині. “Багато відрізала, щоб не пускати біль далі по тілу. І в себе теж” [3, с. 313], – мовить посивілому першому коханню. Ці слова засвідчують Лесину внутрішню силу, її стоїцизм і волюнтаризм. Натомість Арсен виявляється насправду слабодухим: свого часу послушавшись матір і відмовившись від Лесі, не знаходить щастя. Його зів’ялий і розгублений образ контрастує з Лесиною свіжістю і впевненістю: “[...] мав усе, лише не мав того вогню, який дає тепло, до якого хочеться вертатись, аби відігріти захололу душу” [3, с. 313 – 314]. Час має властивість зцілювати, зважувати істинне й суєтне, винагороджувати за добро й карати за зло. Але чи вибачить Леся? А Данка з оповідання “Пересторога”? Адже доля вміє дивувати, пережите батьками знаходить відгомін у долях дітей. Від Данки колись відмовився Остап, а нині між їхніми дітьми зародилося кохання. Данка боїться, що Любка переживе подібне – тільки вже через Андрія. Коли обачна Любка вирішує розірвати стосунки з коханим, Данка отримує лист прохального й вибачливого кшталту від Остапа: “Не переч моєму синові. Він по-справжньому любить твою доньку. Він кращий, ніж я... повір. І прости...” [3, с. 223]. Перед дилемою опиняється Оріся, чоловік якої після випускного балу приводить додому вже колишню студентку Валю. Виявивши вранці у спортзалі докази чоловікової зради, Оріся жалкує, що звільнила місце “нічній гості” (“Випускний”). Не знаходить душевного спокою Дарка з оповідання “Непрощене”, коханий якої – Михайло – одружується з іншою. Проклинає Галю, її (з Михайлом) дітей, лихослів’ям руйнує не лише власне життя, а й доньки (гріх матері вочевидь зумовив фізичну ваду дитини; тут прозираємо стефаніківський мотив гріха / спокути: гріх нікуди не зникає, він падає на дітей, онуків, хату, господарство тощо) та сина. Дарка стає на заваді коханню свого Андрія і Галининої Настусі. На догоду мамі Андрій одружується з іншою, втім не знаходить щастя, перша любов являється уві сні. Стрункий, як дубок, згодом “зсутулився, крива борозна розорала його чоло і в синіх очах поселився сум” [3, с. 198 – 199]. На відміну від Дарки, Ліда з оповідання “Випадкова зустріч” обирає інший шлях: зрада чоловіка Вадима її не знищує, а навпаки загартовує. Не проклинала розлучницю, а шукала власне щастя. Несподівана зустріч двох колишніх суперниць у тролейбусі стає знаковою для обох: “жіночна, струнка, молодава” Ліда впізнає в огрядній жінці зі “сніговицею у розкошланих косах”, мішкуватими очима, зламаними нігтями, в тісному пальті, що “не приховувало пишних перев’язів на її тілі”, “географічку” Алку. Іронія долі, адже молода Алка вкрай полюбляла цитувати А. Чехова: в людині все має бути прекрасним. Випадкова зустріч має місце і в оповіданні “Відлуння лісу”, але то вже зустріч батька Олеся й сина Леся, котрі ще не знають про існування один одного. Запустіле дворище після смерті матері є символом порожнечі Олесевого буття. Сімейне життя з іншою не вдалося, не було злагодженості, кожен почувався відчужено. Коли Олесь повертається додому, “ніби аж плечі поширшали, розпрямалися” [3, с. 169]. Після зустрічі з сином на пам’ять приходять далекі слова коханої Данусі: “Хочу мати частинку тебе...”. Жалкує, що “поступився місцем” іншому, а сам вирішив шукати щастя деінде. Адже від себе не втечеш.

В оповіданні “Терпеливиця” втілено любовний трикутник: Зося – Данило – Катерина. Додобачаємо тут збіги з повістю Ольги Кобилянської “В неділю рано зілля копала”: Зося нагадує Тетяну (“швидка, гостра на язик”), Катерина – Настку (“тиха й лагідна, мов літній вечір”). Данилові, як і Грицю, властивий конфлікт: “Жив подвійним життям – як мовлять, тяжко нести і шкода кинути...” [3, с. 293]. Маючи сина від Катрусі, Данило підтримував стосунки із Зоєю, котра згодом теж народжує сина. “Отак і перебивалися Катруся, Данило і Зося, несучи один на трьох тягар. Діти росли, матері не шукали в них спільних рис, бо знали, чії вони – в обох синів були Данилові очі...” [3, с. 296]. Під час польових робіт Катерина просить молодичь влаштувати їй імітацію весільного обряду, навіть отримує благословення Дощовиці й Сонця: “Шуміли жита, погоджуючись із тим, що чули та бачили. Катрусині очі волого блищали. Ніхто не сміявся, не кепкував з неї, всі щиро вітали цю терпеливицю, котра

так палко хотіла щастя. Святкували дивне весілля і не помітили, як землю скропили перші великі краплі літнього дощу. Розганяючи кучеряві хмарини, враз визирнуло сонце. І, як прадавня обітниця добра і щастя, поле опоясала веселка. Жінки обіймалися і єдналися, омиті небесною водою і зігріті життєдайним сонцем» [3, с. 296 – 297].

У вже згаданому вище оповіданні “Чужі” земля постає найвищою цінністю українського селянина; хліб наділений солярною семантикою і символікою (можемо провести аналогії з повістю Ольги Кобилянської “Земля”).

В оповіданні “Діти війни” впадає в око сонце, посварене з людьми. Прикметно, що сонце є символом Сина Божого, світової гармонії, “кодом” віковичних цінностей і духовних істин. Первинні закони людяності, основи світу, Божі канони оскаржені державним (вторинним) законодавством. Металевий голос молодиці в установі суду, зверхній погляд колишнього учня Марії Іванівни – Миколи, що либонь не помічає свою вчительку, є тому підтвердженням. Знищення Господнього первня в людській душі увиразнює зруйнована фігура Божої Матері (“Божі квіти”). В однойменному оповіданні Божі квіти прочитуються як символ дітей. Але діти бувають різними, жорстокість деяких шокує. Так, сільські хлопчачки в торбинку душевнохворого сироти Гриня замість хліба кидають каміння, вдаються до інших грубих знущань.

Страченими “Божими квітами” є долі жінок-страдниць. Трагедію переживає Ганна, котра ховає сина Ігоря: страшне віщування, явлене в давньому сні, здійснюється (“Пророцтво”). Гіркою є доля Ольги з оповідання “Оселя душі”, яку разом із чоловіком визнали “ворогами народу”. Лише через 35 років Ольга повертається до рідної садиби, на місці якої росте густий полин. Знайдений шматок печі як осердя дому – символу зруйнованого й покаліченого буття – прикладає до грудей. Драматизм Ольжиної долі увиразнюють полини на подвір’ї: “[...] сизі і соковиті, виколисані вітром і щедрими дощами. Вона тулила їх до себе, вдихаючи гіркий запах: “Не буду їх зривати, нехай ростуть, гіркі друзі моєї долі, нехай нагадують про біль і щастя, що ходять поруч” [3, с. 187 – 188].

“Якби доля не одягла її в чорне...” – так розпочинається оповідання “Стежка болю”. Головна героїня Марина не лише іменем, а й трагізмом подібна до страдниці Чорної Марини з однойменного твору: сирітство, загибель синів на війні, смерть чоловіка Михайла... Як і баба Янка, воліє швидше зустрітися з рідними: “Хвороба викрутила руки, і вона хвилювалася, як обніматиме при зустрічі своїх синів... Тільки й робила, що вдивлялася в світлини на стіні, з яких ніжно посміхалися до неї її найдорожчі діти. В неї не було страху, була лише вдячність за те, що Господь їй дарує нарешті цю мить” [3, с. 179].

На тлі людських драм вирізняється собача трагедія: в передодень Святого Валентина пес Барон несе в зубах мертву подружку Діну (“День любові”).

Прикметно, що в усіх трьох розділах аналізованої книги втілена антиномія “місто / село”. Здебільшого вона прочитується “між рядками”, але в оповіданні “Чужі” набуває художньої зримості. “Чому селян вважають недолугими, чому думають, що вони одвічні шміраки, які мають бути приниженими і ходити в панських обносках? Чого слово “село” звучить у декого іронічно, зневажливо?” – на ці питання воліє знайти відповідь перш за все сама авторка. І знаходить: відповідь вириває з пам’яті, далекого дитинства, родинних традицій. “Руки у селян справді чорні і потріскані, але від святої землі і сонячного хліба. Коли мама виймала з печі високий запашний буханець, завжди говорила: «Вдався, як сонце»” [3, с. 224]. В одному зі своїх інтерв’ю Ірина Савка зізналася, що мала на меті зробити “внесок у той пласт літератури, що тепер відтіснений на маргінеси, – тої, що розповідала б сільські сюжети, де село стояло б поряд із містом” [1].

Сумніватися у правдивості історій не доводиться, адже авторка “пішла у цій книжці на три, навіть, можливо, на три з половиною покоління назад” [1]. “Пам’ятаю це все з розповідей моїх рідних. Дякую Богу за те, що забрав у мене спів, тому що була пов’язана з ним усе життя (має музичну освіту – І. К.), а вклав у руки перо. Часом навіть уночі, дорогою кудись сюжет просто ліз у голову. Потім приходила додому та мусила його записати. Іноді не хотіла цього робити – лінива до того, але примушувала себе, потім примушувала Мар’яна (донька Мар’яна Савка – головний редактор “Видавництва Старого Лева” – І. К.). Першим

слухачем був чоловік. Потім прочитала дочці. Кажу, хай будуть у рукописі, дома. Але вона сказала: “Мамо, знаєш, вони добрі”. Ці оповідання, як мої пізні діти. Їх багато, вони дрібненькі, але найдорожчі мені” [1], – звіряється Ірина Савка. Ця щирість письменниці-дебютантки передалася і героям її книги “Осиний мед дикий”, яка вже здобула схвальні відгуки критиків і визнання читацького загалу.

Список використаної літератури

1. Золотнюк А. Ірина Савка : “Ці оповідання – як мої пізні діти” / А. Золотнюк [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів : <http://starylev.com.ua/news/iryna-savka-ci-opovidannya-yak-moyi-pizni-dity>.
2. Первомайський Л. Твори : У 7 т. / Л. Первомайський. – К. : Дніпро, 1985. – Т. 4. – 487 с.
3. Савка І. Осиний мед дикий / Ірина Савка. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2013. – 320 с.

KLYMENKO (SYNIOOK) Ganna Andriivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature and comparative studies Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: anna.syniook@gmail.com

*Одержано редакцією 20.11.2015
Прийнято до публікації 22.12.2015*

САБАТ Галина Петрівна,

доктор філологічних наук, професор кафедри світової літератури та славістики Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка
e-mail: svitlit@ukr.net

СЛОВО ПРО ІНДИВІДУАЛЬНИЙ МІФ ІВАНА ФРАНКА, АНДЖЕЯ ХЦЮКА І БРУНО ШУЛЬЦА: РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ

[Дуркалевич В.В. У пошуках нарративної ідентичності: індивідуальний міф у творах Івана Франка, Анджея Хцюка і Бруно Шульца: Вікторія Володимирівна Дуркалевич. – Дрогобич: Коло, 2015. – 366 с.]

Передусім відзначу відрадний факт: Лабораторія Франкознавства та славістики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка постійно спрямовує молодих науковців на дослідження життя і діяльності Івана Франка як соціокультурного феномену в його універсальності. Вводяться в науковий обіг нові факти, по-новому пропагується літературна, філософська та історіософська спадщина великого письменника. Свідченням цього є низка випусків «Франкознавчих студій» і зокрема рецензована монографія працівника названої Лабораторії Вікторії Дуркалевич.

Творчий спадок Івана Франка – явище тою ж мірою унікальне, як і загальноукраїнське, чого, принагідно зауважу, не можна сказати про Анджея Хцюка та Бруно Шульца, хоча літературні спадки усіх трьох письменників безпосередньо пов'язані з опрацюванням українського топосу. Про те саме свідчить і мала проза І. Франка, зокрема такі автобіографічні твори, як «Малий Мирон», «Микитичів дуб», «Мій злочин», «Грицева шкільна наука», «Оловець», «Отець гуморист» та інші, які містять гранично інтелектуалізований дух рідної землі, що вирвався з фольклорних «відстійників» на волю і святкує цю волю новаторськи мудро й розкуто. Монографія В. Дуркалевич «У пошуках нарративної ідентичності: індивідуальний міф у творах Івана Франка, Анджея Хцюка і Бруно Шульца» про цей нерв художнього мислення І. Франка не забуває, особливо у другому розділі.